

Волчек Р.М.
к.е.н., доцент
Москалюк Г.О.
декан ОЕФ, к.е.н., доцент
Одеський національний економічний університет
м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА ТОВАРИ, РОБОТИ ТА ПОСЛУГИ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ ЗА СПРАВЕДЛИВОЮ ВАРТІСТЮ

Кожен актив або зобов'язання мають відображатися у Балансі (Звіті про фінансовий стан) підприємства за умови, що вони достовірно оцінені. На теперішній час актуальною постає проблематика відображення такого фінансового інструменту як дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги за справедливою вартістю. Згідно із вимогами п. 33 Національного стандарту № 1 «Загальні стандарти оцінки майна та майнових прав» [1] для цілей ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги справедлива вартість цього фінансового інструмента дорівнює ринковій вартості. Саме під час розрахунку зазначеного виду вартості виникає низка дискусійних питань, пов'язаних із визначенням прогнозного періоду оцінки та компонентів ставки дисконту.

Питання обліку, контролю та аналізу дебіторської заборгованості вже протягом багатьох років викликають значний інтерес серед науковців та практиків, зокрема, М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Гуцаленко, О. В. Добровольська, В. П. Завгородній, А. М. Кузьмінський, В. М. Онищук, Б. Ф. Усач та інші.

Проблеми, пов'язані з визначенням та оцінкою дебіторської заборгованості підіймалися авторами і раніше [2; 3], однак в умовах посилення необхідності достовірної інформації у фінансовій звітності постає питання пошуку нових шляхів у методиці визначення справедливої вартості дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги.

Мета дослідження полягає у спробі авторів побудувати методику визначення справедливої вартості дебіторської заборгованості задля її відображення у фінансовій звітності підприємств згідно із специфікою вітчизняної практики господарювання. При цьому враховуються такі умови:

- у даному аспекті йдеться про дебіторську заборгованість за товари, роботи та послуги, терміни сплати якої згідно із умовами угоди, минув;
- не нараховується резерв сумнівних боргів за цією дебіторською заборгованістю;
- не здійснено позов до суду щодо її відшкодування.

Оцінка вартості будь-якого об'єкта повинна здійснюватись із використанням трьох методичних підходів: витратного, дохідного та порівняльного [4]. Разом із тим, керуючись вимогами національних стандартів оцінки щодо визначення ринкової вартості активу чи зобов'язання із обов'язковим врахуванням принципу найбільш ефективного використання, вважаємо за доцільне відмітити, що найбільш прийнятною й документально обґрунтованою є оцінка ринкової вартості дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги завдяки дохідному підходу. Така думка обумовлена тим, що інші два підходи (витратний та порівняльний) у контексті оцінки дебіторської заборгованості не зовсім доречні і ось чому.

Витратний підхід заснований на оцінці витрат підприємства-кредитора, обумовлених старінням дебіторської заборгованості. За цим підходом по відношенню до первісної вартості дебіторської заборгованості оцінюється її, так би мовити, «залишкова» вартість. Під час розрахунку ураховується такі втрати підприємства-кредитора, зумовлені

необхідністю підтримання рівня дебіторської заборгованості від моменту її виникнення до дати оцінювання: втрати від інфляції та втрати, пов'язані із необхідністю пошуку джерел оборотних активів у зв'язку із «заморожуванням» фінансових ресурсів у дебіторській заборгованості. Саме другий вид втрат найбільш проблематично документально підтвердити, і тому витратний метод ускладнений у використанні під час оцінки дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги для відображення у фінансовій звітності підприємства.

Порівняльний підхід доцільно використовувати, коли борги дебітора продаються на ринку. Але у вітчизняній практиці господарювання він поки-що не набрав широкого розповсюдження, оскільки коректне використання зазначеного методу передбачає не визначення ліквідаційної вартості активу (вартості вимушеного продажу), яка застосовується під час оцінки для цілей застави, а ринкової вартості активу. Використання ринкової вартості передбачає, що у випадку, якщо борги оцінюваного підприємства не котируються на ринку, то виконується аналіз його діяльності. Цей аналіз дозволяє зробити висновок про схожість фінансового стану дебітора із фінансовим станом тих підприємств, борги яких мають ринкові котирування. З початку оброблюються дані ринку та розраховуються середні коригування пропозицій на купівлю та продаж дебіторської заборгованості, а потім згідно із отриманими коригуваннями визначаються середньоринкові ціни за галузевою ознакою. Отриманий результат розповсюджується на дебіторську заборгованість конкретного підприємства, яка включає у себе борги різних дебіторів. Вважаємо, що на цей час оприлюднення таких конфіденційних даних не здійснюється в Україні, тому розрахунки, отримані за порівняльним підходом, є недоречними.

Дохідний підхід базується на розрахунку можливих витрат покупця, пов'язаних із придбанням дебіторської заборгованості, із урахуванням ризиків інвестора, які виникають під час вкладання фінансових ресурсів у цей вид активів. Розрахунок ринкової вартості дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги із використанням дохідного підходу виконується виходячи із умови, що покупець зможе у судовому порядку відшкодувати дебіторську заборгованість за номіналом [5, с. 407-409].

Використання дохідного підходу під час оцінки справедливої вартості дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги згруповано за такими етапами:

1. Визначення прогнозного періоду оцінки.

Керуючись пп.14.1.11 п.14. ст.14 Податкового кодексу України [6], згідно однієї з ознак «безнадійності» заборгованості є термін більше ніж 180 днів. Тому, вважаємо, що саме цей термін слід прийняти задля визначення періоду, протягом якого можливо відшкодувати прострочену за договором дебіторську заборгованість, й відповідно може бути збережено ліквідність цього фінансового інструменту.

Зазначимо, що за умов використання витратного підходу з загального періоду, що дорівнює 180 днів, оцінювач враховує термін від моменту виникнення дебіторської заборгованості до моменту проведення розрахунків її справедливої вартості.

За умов дохідного підходу оцінювач повинен враховувати термін, що залишився до настання 180 днів. Робиться припущення, що протягом цього залишку часу покупець дебіторської заборгованості забезпечить її відшкодування. В якості майбутньої вартості дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги, яку придбає інвестор, приймається первісна вартість дебіторської заборгованості.

2. Визначення прогнозних значень інфляції та обґрунтування видів ризиків інвестора, які виникають під час вкладання фінансових ресурсів у дебіторську заборгованість.

Прогнозні рівні інфляції доцільно визначати, базуючись на прогнозних оцінках Національного банку України. Зокрема, за оцінками вітчизняних фахівців прогноз інфляції на 2017 рік дорівнює 9,1%, а на 2018 рік – на рівні 6% [7]. Тож вкрай важливим є переведення річних та місячних рівнів інфляції у добові задля отримання більш

коректного значення ринкової вартості дебіторської заборгованості. Щодо видів ризиків, які бере на себе інвестор, що має намір придбати на ринку дебіторську заборгованість, то у вітчизняній практиці зазвичай під час оцінки справедливої вартості цього активу виділяють два види ризиків: ризик якості управління активами; ризик диверсифікації мережі споживачів продукції, робіт та послуги, які надаються підприємством.

Ці компоненти є складовими ставки дисконту, на основі якої й буде визначено ринкову вартість дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги. У сукупності обидва види ризиків складають 10%. Взаємозв'язок між номінальною (із урахуванням інфляції) та реальною (без урахування інфляції) ставками дисконту здійснюється за допомогою формули Фішера.

Розрахунок справедливої вартості дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги за дохідним підходом здійснюється за формулою:

$$\text{Первісна вартість дебіторської заборгованості} \times 1 / (1 + \text{ставка дисконту})^t, \quad (1)$$

де: t – інтервал часу, який залишається до погашення дебіторської заборгованості.

Відображена у фінансовій звітності справедлива вартість дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги є меншою за її первісну вартість. Отриманий результат є коректним, враховуючи принцип обачності під час складання фінансової звітності. Різниця між первісною й справедливою вартістю дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги відображається у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід).

Отже, аналіз ситуації на підприємствах України свідчить про необхідність широкого впровадження дієвої методики визначення справедливої вартості дебіторської заборгованості за товари, роботи для забезпечення достовірності фінансової звітності в умовах сучасного бізнес-середовища.

Список використаних джерел

1. Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав». — Офіц. текст із змінами станом на 4 травня 2013 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>. — Назва з екрану.
2. Москалюк Г. О. Система внутрішнього контролю дебіторської та кредиторської заборгованості: напрямки удосконалення і розвитку / Г. О. Москалюк // Ефективна економіка. — 2013. — № 3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1899>.
3. Волчек Р. М. Реалії застосування методик оцінювання вартості українських підприємств / Р. М. Волчек // Аграрний інформаційний науково-виробничий журнал «Агроінком». — Київ, 2012. — № 1-3. — С. 95-103.
4. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність» – Офіц. текст із змінами станом на 20 лист. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.
5. Иванов И. В. Финансовый менеджмент: стоимостной поход : учеб. пособ. / И. В. Иванов, В. В. Баранов. — Москва : Альпина, 2008. — 504 с.
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI станом на 20.11.2016. – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/%202755-17>. — Назва з екрану.
7. Прогноз НБУ щодо інфляції на 2017-2018 роки залишається в межах оголошених цільових орієнтирів. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43401289. — Назва з екрану.